

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

DIBOKWANE/HLAKOLA 2018

MEPUTSO: 80

NAKO: Diiri tše 2

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 10.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO TŠE THARO, e lego YA A, YA B le YA C.

KAROLO YA A: Tekatlhaologanyo (30)
KAROLO YA B: Kakaretšo (10)
KAROLO YA C: Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo (40)

2. Badišiša ditaelo ka šedi.

3. Araba dipotšišo KA MOKA.

4. KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE e ngwalwe letlakaleng LE LEFSA.

5. Thalela mošomo wa gago ka morago ga KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE.

6. Dikarabo di nomorwe go swana le dipotšišo.

7. Tshela mothaladi ka morago ga karabo YE NNGWE le YE NNGWE.

8. Ela hloko mopeleto le tlhamego ya mafoko.

9. Nako ye e ukangwago:

KAROLO YA A: Metsotso ye 50
KAROLO YA B: Metsotso ye 20
KAROLO YA C: Metsotso ye 50

10. Ngwala ka bothakga ka mongwalo wo o bonalago.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO**POTŠIŠO YA 1**

1.1 Badišiša temana ye e latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo ka yona.

SETŠWELETŠWA SA A

LENYATŠO GA LE NA MOPUTSO		
1	<p>Tlhomphe le lerato di tswala katlego. Ke nnete tlhomphe e swanetše go fiwa motho yo mongwe le yo mongwe, e ka ba motswadi, motho yo mogolo, ešita le motho yo e lego yo monnyane go wena. Ka gona lenyatšo le mereba di swanetše go fedišwa gore go rene šebešebe fela. Ke ka fao motho a gapeletšegago go hlokola mantšu ge a bolela le yo mongwe, ka gobane lentšu ke kotana le a betlwa, ge o ka ntšha le lebe le ka lwešanya batho, la thuba malapa goba la hlola dipolayano. Le ge go thwe molomo ke boditsi o a ipokela ga go re gore tlhomphe e phaelwe ka thoko ge go tsogile dikgakgano goba dingangišano. Segolothata ke gore polelong ya bona yo monnyane a tsebe yo mogolo, yo mogolo le yena a hlomphe yo monnyane.</p>	5 10
2	<p>Bophelo bja lehono bo leša dihlong ka ge batho ba gona ba etišitše lenyatšo pele. Motho wa gona o kgona go mmona gabotse gore ga se a kobega go tloga bjaneng bja gagwe. O gotše ka lenyatšo leo le pšhešago mare. Ge o mo lebelela o kgona go bona gore o be a sa latele melao ya batswadi ba gagwe, a ba fetola gampe, a ba tsupulela melongwana ebile a ba botša le gore ga se batswadi ba gagwe le ge ba mmelege. Lehono o tšwele mahlalagading o šitwa ke go phela bophelo bja botho le setho.</p>	15
3	<p>Ge ba re nyatšamolala e hwetše molaleng ba šupa bona bao ba sa bonego batswadi ba bona gore ke eng, bona bao ba šupago batswadi ba bona ka monwana wa tšhupabalo ge ba bolela le bona. Mafelelong ngwana wa mohuta wo o fetša a hlaswa le ke bona batswadi bale ba gagwe. Ba mo hlapela diatla ba be ba re ka wa go ja bogobe ba re '<i>re felegeditše dithaka madibeng</i>'. Nkabe re tsebile gore ngwana yo o tšile go re bintšha ka leoto le tee ka tsela ye, <i>nkabe re ile ra itoma pelego</i> ra be re ikhuditše lesego leo re segwago ka lona'. Ge batswadi ba šetše ba mo ngadile, o thoma go phela sephoofolo, o ineelela madila le diokobatši ya ba setagwa sa go lahlwa, ya ba lekgoba la diokobatši, kudu <i>nyaope</i>, ya ba ntwadumela. Ge e le go utswa gona ga ke sa bolela. O bokwa bjalo ka ntšhi. Baagišane le badudi ba motseng ka moka ga ba mo nyake kgauswi. Motho wa gona o amega go ditiro ka moka tše mpe tše di hlolegago motseng. Le ge a be a se gona tiragalong yeo ba no mo thantshetša ka madi a kgofa ka go tseba gore di tla no mo swanela.</p>	20 25 30 35

4	Ngwana wa lenyatšo sekolong o iphetoša tau, o thoma go gwabela barutiši ba gagwe ge ba leka go mo kgala. Mešomo ya sekolo ga a sa e dira ka gobane nako ya gagwe ye ntši o e gafela dilong tša go hloka mohola. Ga a dule felo gotee ge a le phapošiborutelong, o feafea nke ke tšhatšha. O ya tshwaamare leboelela, ge a boa o nka lebake le disekerethe. Sehlophana sa gagwe le sona se mo šetše morago. Ya šika le yeo e garago yona e tla se gare bjang? Ge e le dithuto tšona di thoma go mo hlanogela. Ngwaga ka ngwaga ga go seo a se bunago. O no dula a balwa le bao ba šitilwego mphatong. Mafelelong e ba mathinyane a se sa le bea sekolong. Ge e le bokamoso bo napile bja tsena ka monga wa seloko, ya ba ge a bo lomeletše.	40 45
5	Lefase la gagwe le fetogile. Maina ka moka a bopelompe a fiwa yena. O bitšwa mphenyašilo ka ge a na le letsogo, sekatawane ka ge a phaya theto ka kang, lelalaphaephe ka ge a no hwetša molete goba leporogo ya ba marobalo a gagwe. Ka go le lengwe maphodisa le ona a mohlaleng wa gagwe, ba mo nyaka mabapi le ditšabošilo tšeo a di dirago motseng le mathoko a mangwe. Ruri! ye maswi ga e itswale.	50

[Boitlhamelo]

- 1.1.1 Ke batho bafe bao ba swanetšego go fiwa tlhompho go tšwa temaneng ya 1. Efa dintlha TŠE THARO. (3)
- 1.1.2 Ke dilo dife TŠE PEDI tšeo di swanetšego go fedišwa gore go rene šebešebe maphelong a batho. (2)
- 1.1.3 Tšweletša ditlamorago TŠE THARO tšeo di ka hlolwago ke mantšu ao a sego a dirišwa gabotse. (3)
- 1.1.4 Go ya ka temana ya 2, ke dilo dife tšeo di laetšago gore ngwana o gotše a sa latele melao ya batswadi. Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.5 Tšweletša seema temaneng ya bobedi o be o hlaloše gore se ra go reng ge se šomišitšwe ka mokgwa wo. (2)
- 1.1.6 Efa ponelopele yeo e tšweletšwago ke lefoko la mathomo temaneng ya boraro ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 1.1.7 Tšweletša molaetša wo o rwelwego ke dikafoko tšeo di sekamišitšwego go tšwa temaneng ya 3. (2)
- 1.1.8 Na maitshwaro a motho wa temana ya 3 a ka ama bjang bophelo bja motswadi? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.9 Efa kgopolokgolo yeo e rwelwego ke lefoko la mafelelo la temana ya 3. (1)
- 1.1.10 Tšweletša maikutlo a gago mabapi le maitshwaro a bana ba temana ya 4. Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (3)
- 1.1.11 Ge o be o le yo mongwe wa maphodisa ao a nyakanago le motho wa temana ya 5, o be o ka dira eng ka motho yo a hlalošwago temaneng ye? (1)

- 1.2 Lebeledišiša seswantšho se se latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo ka sona.

SETŠWELETŠWA SA B

[Boitlhamelo]

- 1.2.1 Kgetha karabo ya maleba o be o fahlele ka lebaka la go kwala. Mošemane wa seswantšhong o:
- A Gelela le go senya meetse.
 - B Nwa le go kgapha meetse.
 - C Nwa le go senya meetse.
 - D Gelela le go bulela meetse. (2)
- 1.2.2 Tiragalo ya mošemane wa seswantšhong e kgahlanong le merero ya maphelo. Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.2.3 Akanya maemo a themphereitšha ya seswantšho se. Fahlela karabo ya gago. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO YA 2**

Bala temana ye e latelago gomme o ngwale dintlha TŠE ŠUPA ka ditlamorago tša polao ya maphodisa.

DITAELO

1. Ngwala dintlha TŠE ŠUPA mafokong ao a feletšego ka mantšu ao a sa fetego 70.
2. Nomora mafoko a gago go tloga go 1 go fihla go 7.
3. Ngwala ntlha E TEE lefokong LE LENGWE le LE LENGWE.
4. Šomiša mantšu A GAGO.
5. Ngwala palomoka ya mantšu ao o a šomišitšego ka mašakaneng mafelelong a kakaretšo ya gago.

SETŠWELETŠWA SA C**TŠHOMIŠO YA TŠHELETE NAKONG YA MAIKHUTŠO**

Ruri, Krisemose e senya mašeleng a bana ba batho. Batho ba bantši ba wela molabeng wa babapatši ka gobane ba hwetša dipapatšo e le maphaaphaa. Batho ba be ba ikhuditše ba se na nako ya go ya mabenkeleng, bjale nako ya Matswalo a Morena e fihlile. Ba reka ntle le go dira dipeakanyo tša mašeleng a bona. Ge o ba lebeletše o tlo ba wa re ba itloša bodutu ka go reka. Ba tšwafa le go apea ba fetša ba eja mabenkeleng a dijo a go bitša mašeleng a godimo. Ba tšewa ke sesasedi sa maikhutšo wa hwetša motho a lebala le gore o gola bokae ge a reka. Ga ba dikadike go tšea leeto leo le sego la ka la beakanywa. Leeto le tsoga gonabjale mošito wa kgatlampana. Boramabenkele le bona ba kgrapha dikudumela e le ge ba uwauwetša gore diphahlo tša bona di rekwe. Bontši ba no reka ka gore ditheko tša dilo di le fase, ga se gore ba nyaka selo seo. Motho o tlabja ke ge a sa tsebe gore a dire eng ka selo seo a se rekilego. Sa go makatša ke gore gare ga sebaka motho o tseba ge lebenkele la goregore le bitša go feta la mangmang, fela ka nako ye o reka a sa bapetše le ditheko go tšwa mabenkeleng a mangwe. O tlo ba wa re megopolo e sa ile boyo ka gobane motho o phafošwa ke ge metšhene ya dipanka e re ga a sa na selo.

[Boitlhamelo]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO**POTŠIŠO YA 3**

Lebeledišiša papatšo ye gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

SETŠWELETŠWA SA D

[E amantšwe go tšwa go inthanete]

- 3.1 Ke eng seo se bapatšwago papatšong ye? (1)
- 3.2 Efa thekniki yeo mmapatši a e šomišitšego go goga šedi ya moreki. Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 3.3 Tsopola lefoko leo le laetšago polelo ya go sekamela ka lehlakoreng le tee. (1)
- 3.4 Tšweletša leinaina leo le šomišitšwego papatšong go jabetša bareki. (1)
- 3.5 Lešala le, 'tšona', le šomišitšwe go:
- A Gatelela bobotse bja diswantšho.
- B Kgetholla bobotse bja diswantšho.
- C Bontšha bobotse bja diswantšho.
- D Go emela bobotse bja diswantšho. (1)
- 3.6 Tsopola modirišo wo o bontšhago tlhohleletšo papatšong o be o laetše gore ke modirišo ofe ge o dirišitšwe ka mokgwa wo. (2)
- 3.7 Go ya ka tsebo ya gago ya papatšo, ke dintlha dife tšeo mmapatši a di tlogetšego papatšong? Efa TŠE PEDI. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 4

Lebeledišiša khathuni ye le mantšu a yona gomme o arabe dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA E

[E amantšwe go tšwa go: www.google.com]

- 4.1 Efa lefelo la batho ba mo khathuning ye. Fahlela karabo ya gago. (2)
- 4.2 Ngwala leadingwa la sedirišwa sa letsogong la ngele la motho wa malaong le neolotšisimi ya lona. (2)
- 4.3 Kgetha karabo ya maleba o be o fahlele ka lebaka. Mošomo wa motho wa 1 ke:
- A Moruti
B Morutiši
C Ngaka
D Mohlahlobi (2)
- 4.4 Laetša phapano ya tšhomišo ya mabopi ao a kotofaditšwego. (2)
- 4.5 Amanya tšhomišo ya monwana go A le seemo sa motho wa malaong. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 5

- 5.1 Bala temana ya ka tlase ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go e latela.

SETŠWELETŠWA SA F

Naga ye ke ya kgošigadi ya rena – yena **mosadi yo a nyetšwego ka ditseka tša setšhaba**. O letše a kgopetše gore le swarwe gabotse ka qe le na le dikgomo tše dintši. O file ditaello tše ntši ka dikgomo tša gagwe ka ge a eya maikhutšong mošamawatlle išago. Dikgomo tša gagwe di bulelwa ka nako. Ge o šilwe ke nako ya go bulela o swanetše go mo leletša mogala o mo tsebiše gore o tla fihla ka morago ga nako ya go bulela. Ge o se wa dira bjalo o tla loba mošomo wa tla wa ebela le nagagadi ye ya gagwe, o sa tsebe mo o yago. 5

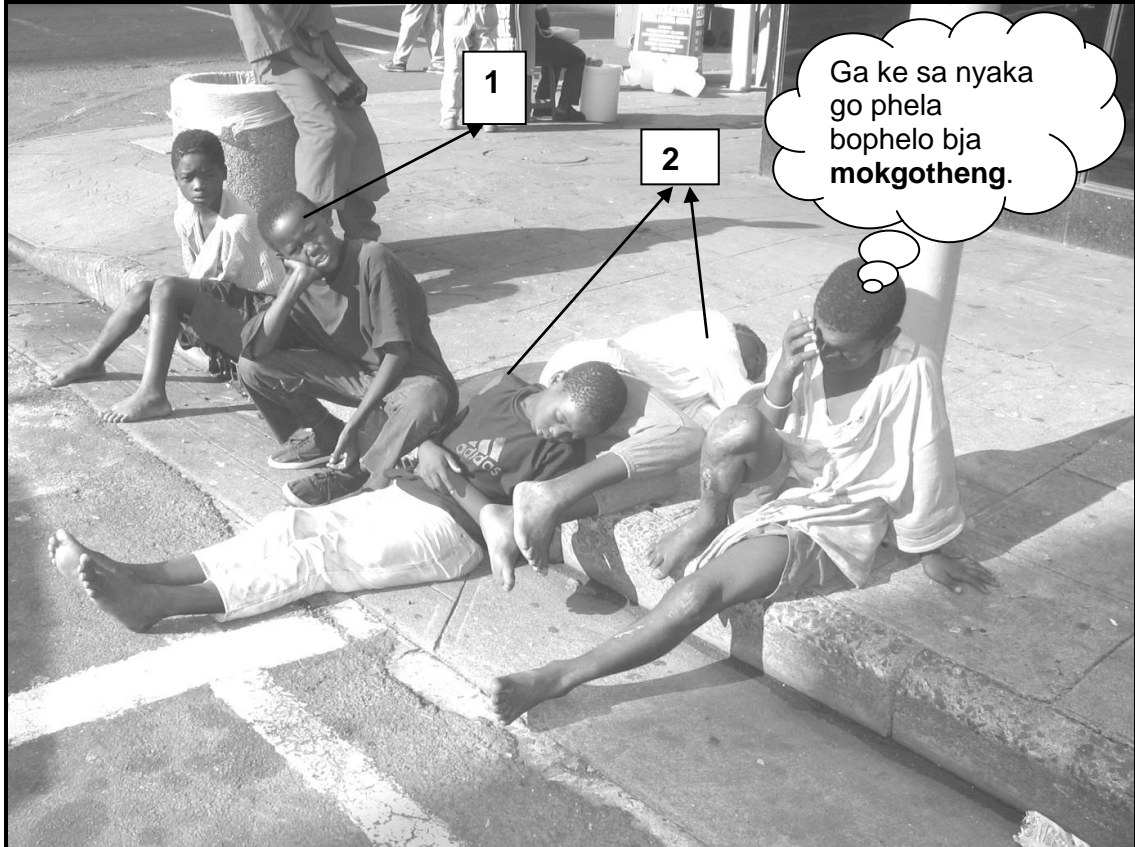
Kgošigadi ke motho wa go ikhomolela. A ka se go tlaletše lešata a hlwe a go bogiša ka batho ge fela o mmoditše nnete ya gore ke ka lebaka la eng o šaletše. *Ge o ka le ka go moradia o tla gahlana le dipela di thotha*. O tla re mola o be o le mošomi wa go šoma mošomo wo mobotse wa tla wa o loba. Kgošigadi ga se motho yo o ka mo robalelago boroko. O tla re mola o re o ile kgojana, mošolawamawatlle, wa bona a boile a le mo. A ke re ba fofa moyeng ka difofane tše dikgolo. Le gona ge a se fologile o tsena ka gare ga sefatanaga sa segoši, sa go kitima ka la mpšhe. 10 15

[Boitlhamelo]

- 5.1.1 Ngwala lentšu le TEE sebakeng sa mantšu ao a kotofaditšwego. (1)
- 5.1.2 Tšweletša lelatodi la lentšu le, kgošigadi. (1)
- 5.1.3 Tsopola mohlala wa lethuši lefokong la bobedi o be o le šomiše lefokong bjalo ka lediri. (2)
- 5.1.4 Tšweletša leba sekafokong se se thaletšwego o be o ngwale sekafoko seo ka kganetšo. (2)
- 5.1.5 Bapetša tšhomišo ya meselana yeo e thaletšwego. (2)
- 5.1.6 Phošolla lefoko leo le ngwadilwego ka moseka (sekamišitšwego) temaneng ya bobedi ka go šomiša mopeleto wa maleba. (2)
- 5.1.7 Mantšu a ke diparonimi: 'Mošomi, šoma le mošomo'. Tiiša karabo ya gago. (2)
- 5.1.8 Utolla sebopego sa lehlaodi le le latelago ka dintlha TŠE PEDI: '... tše dikgolo'. (2)

- 5.2 Lebelela seswantšho se le mantšu a sona gore o tle o kgone go araba dipotšišo tšeo di latelago.

SETŠWELETŠWA SA G

[Inthanete]

- 5.2.1 Kgetha karabo ya maleba o be o fahlele ka lebaka. Lentšu le le kotofaditšwego ke:

- A Lehlathimokgwa
- B Lehlaodi la lefelo
- C Lehlathifelo
- D Lehlathinako

(2)

- 5.2.2 Efa lediri leo le tšweletšwago ke polelommele ya motho wa 1 o be o le ngwale ka lefetile.

(2)

- 5.2.3 Tšweletša leamanyi leo le hlalošago tiragalo ya batho ba mo go 2 o be o fe le mošomo wa lona ge le dirišitšwe ka mokgwa wo.

(2)

[20]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 40
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80